

“No hi ha res més imprevisible que un virus”

El 10 d'agost proppassat, l'OMS va anunciar el final de la pandèmia de la grip A (H1N1) o grip nova, que es va detectar per primera vegada a l'estat de Mèxic l'abril del 2009. D'aleshores ençà, aquest cep viral ha mort gairebé 500 persones, i ha causat afeccions a 19.000 a tot el món. En parlem amb un dels millors experts europeus en virologia, el doctor Tomàs Pumarola.

—Setze mesos després d'haver-se detectat el primer cas de grip A (H1N1), que a Europa es va batejar com a *grip nova*, considereu que aquesta pandèmia ha acabat essent més una pandèmia mediàtica que no pas real, per l'afectació final que ha tingut?

—De la grip, l'únic que en sabem de cert és que no la podem predir. Per tant, esperàvem un virus aviari, un virus que mata sis persones de cada deu. Quan comença aquesta pandèmia —recordem les informacions alarmistes que ens arribaven de Mèxic—, s'activen els plans de màxims. Si volem tenir protegida la població al setembre, quan arriba la grip, no podem fer començar a produir vaccins al setembre perquè aleshores les tindrem al febrer. Hi havia una incertesa extraordinària i s'havien d'engagar tots els mecanismes preventius ràpidament. L'amenaça era ben real.

—Com va evolucionar aquesta amenaça?

—Progressivament, s'anava reduint el nivell d'alarmisme. Quan Nova Zelanda va publicar les dades de l'hemisferi sud vam començar a veure que potser no era tan greu com semblava, i el mes de febrer d'enguany ja apareixien algunes publicacions científiques dient que hi havia hagut molta infecció simptomàtica. A Londres, per exemple, el 40% dels nens s'havien infectat però de manera simptomàtica. Ara bé, és clar, tot això ho sabem més d'un any

Tomàs Pumarola
(Barcelona, 1957)
és cap de la secció de virologia de l'Hospital Clínic de Barcelona i president del consell assessor del pla de pandèmia de la Generalitat de Catalunya.

després! *A posteriori* és molt fàcil de dir que la pandèmia ha estat una exageració, però en el moment en què es produïa no hi havia dades certes sobre pràcticament res.

—El 10 d'agost passat, l'OMS va donar per acabada la pandèmia i ara passa a ser una grip estacional. Com s'actua a partir d'ara?

—El sistema de vigilància continua actiu, i a partir d'ara s'observarà l'evolució que fa el virus per prendre determinacions. D'entrada, enguany l'obesitat formarà part dels grups de risc de la vacunació. S'ha incorporat com a grup de risc perquè precisament ha estat un virus que clarament ha afectat aquest grup de població mentre ha estat pandèmia. Com que no sabem quin comportament tindrà en aquest grup de risc, el mantenim per precaució.

—Els governs van planificar la resposta a la pandèmica correctament?

—Sí, la resposta va ser la correcta. No podem predir què passarà, si bé és cert que després hem vist que han sobrat moltes vacunes, però per unes altres raons.

—Quines raons?

—També hi ha hagut una campanya d'informació per unes altres vies que no han estat ni les científiques ni les dels comitès d'experts, i aquestes informacions han acabat incidint molt sobre la població, cosa que ha portat un cert descrèdit al vaccí.

—Els mitjans de comunicació, sobretot?

—Sí, però també gent de tota mena que ha parlat d'aquestes vacunes en sentit negatiu. Al final s'ha demostrat que eren segures. Els vaccins es preparaven des de l'any 2003 per a la grip aviària i l'únic que s'havia de fer era canviar la proteïna, la resta de la composició de la vacuna era la mateixa i, naturalment, ja estava testada. Per fortuna, ens hem trobat amb un virus poc maligne, però això no ho sabíem el mes d'abril del 2009, quan va aparèixer. Recordo un diari que el mes de maig del 2009 titulava a coberta que 160.000 lleidatans es quedarien sense vacuna. Això, en un titular de la premsa escrita a l'inici de la pandèmia, quan les dades que venien eren molt confuses, feia molt de mal. Aleshores tothom es volia vacunar, i va ser més tard quan molta gent no ho va fer perquè sentien veus discrepants. Si el virus hagués estat més agressiu, la gent hauria tingut una fal·lera extraordinària per vaccinar-se.

—I a banda del comportament alarmista que hagin pogut tenir alguns mitjans de comunicació, s'ha parlat també de la influència interessada d'algunes farmacèutiques per escampar la por i animar la població a exigir vaccins i antivirals, amb la col·laboració d'alguns científics. En teniu cap indici?

—No tinc constància de cap cas i naturalment que a casa nostra no n'hi ha hagut ni un. Però el món és com és, i tots som conscients que la probabilitat que hi hagi hagut casos aïllats com els que esmenteu és evident. Deixant de banda això, la filosofia general de la preparació de la pandèmia i com s'ha gestionat per part de les administracions i de la comunitat científica ha partit del més profund convenciment que es feia tot allò que s'havia de fer. Ara bé, és cert que hi ha hagut algun líder d'opinió que ha mediatitzat la pandèmia, també a la premsa científica, gràcies a alguna mena d'ajuda per part de les farmacèutiques.

—L'actuació de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) ha estat impecable en tot moment?

—En general, ha actuat bé. Però, personalment, crec que durant els mesos d'estiu del 2009 va actuar d'una manera molt alarmista, i això ens va complicar molt la vida a tots. Van carregar molt les tintes quan ja hi havia prou indicis que el nivell de gravetat era inferior al que podia ser des del principi. Per sort, van rectificar a temps, però aquest alarmisme va ser excessiu, a parer meu. Probablement, es volien guardar les espatlles perquè recordaven l'experiència del virus del SARS [síndrome respiratòria aguda severa] de l'any 2003, que generava una pneumònia atípica, amb el qual s'havia desencadenat una confusió inicial que va induir a una resposta més tardana.

—Han quedat molts vaccins en caixes que s'haurien d'haver posat les persones que formen part de col·lectius de risc. Què hauria passat si aquest virus hagués estat molt més potent?

—En aquests moments, el virus de la grip aviària, des que va començar l'any 2004 fins ara, ha donat gairebé 500 casos, i el 60% han estat mortals. Des del mes de juny fins a l'agost del 2010 s'han produït cinc nous casos al sud-est asiàtic, quatre dels quals mortals. Ara imagineu-vos aquest virus, que entra a ser pandèmic, quina catàstrofe que pot comportar en el moment que s'adapti a l'home i tingui una agressivitat elevada. Doncs ens pensàvem que venia

això, que mataria tres persones de cada deu. Hauria estat el caos absolut.

—Una altra de les accions que va ser criticada de la gestió de l'administració i de la comunitat de metges va ser que no s'administrassin antivirals a tothom qui presentés símptomes. Hi va haver algun cas de mort a casa nostra perquè els símptomes lleus van evolucionar sobtadament, i el pacient no havia rebut tractament.

—La vacuna contra aquesta grip triga entre quatre mesos i sis a fabricar-se. Per tant, durant aquest període, l'única mesura disponible per fer front al virus és l'antiviral. Però si el fem servir d'entrada, ja sabem que els virus agafen resistències molt ràpidament, i ens quedem sense mesures per a fer-hi front. Aquesta és l'opció que vam triar, precisament per tractar només aquells casos que ho requerien. I, tret d'alguna excepció d'una evolució inesperada, ha estat l'opció correcta.

—La població va ser prou responsable, arran de les indicacions de les administracions i la comunitat científica davant de casos de pandèmia com aquest?

—Des de l'any 2000, als plans pandèmics ja s'advertia que un dels punts més importants en la gestió de les actuacions amb la població és la comunicació, i aquesta pandèmia ens ha posat ben a to, en aquest sentit. La clau d'aquesta pandèmia ha estat que els qui havíem de fer la tasca comunicativa no ho hem sabut fer prou bé, i no tant si la

població ha fet cas de les indicacions i ha actuat amb responsabilitat.

—La culpa, doncs, no és només dels mitjans de comunicació?

—En absolut. En som responsables tots, del primer a l'últim. La comunicació ha estat lenta i tèbia en general. No parlo només de Catalunya i Espanya, sinó en general. Penso que tots ens hem equivocat en aquest punt tan vital, i hem d'aprendre una lliçó important per quan torni a passar.

—Perquè tornarà a passar... El títol de la vostra conferència a la Universitat Catalana d'Estiu ho apunta: "Els virus gripals: un perill constant".

—La tasca dels científics és, precisament, fer un seguiment de com van apareixent els nous virus i la seva mutació. La història ens ha ensenyat que els hem d'anar vigilant, per molt innocus que es presentin inicialment, si els volem tenir controlats i garantir un mínim de preparació per quan es manifestin en la població. No hi ha res més imprevisible que un virus. Els darrers anys hem observat l'aparició de virus nous que s'han escampat amb una rapidesa extraordinària. El cas més visible és el del virus de la sida, que va aparèixer l'any 1983 i avui dia és una pandèmia global.

—Els experts alerten que el canvi climàtic pot arrossegar virus d'uns altres territoris cap a casa nostra. Ja s'han detectat casos en aquest sentit?

—Ara encara parlem del virus de la grip, que és el més conegut per la població i el que acaba tenint més incidència. Però també estem molt preocupats per virus que puguin arribar d'unes altres àrees del món, els virus exòtics com el Nil occidental, que es transmeten per vectors, els mosquits. Certament, el canvi climàtic redistribueix les poblacions de mosquits i a Catalunya ja tenim alguns d'aquests vectors, tot i que no han desenvolupat encara el virus. Sigui com sigui, els científics tenim l'obligació d'estar alerta, perquè en cas que es manifestin aquests virus, tinguem la resposta preparada. Amb tot, hi ha molta incertesa en el comportament dels virus. Mai no podem posar la mà al foc per res en aquest àmbit.

Gemma Aguilera